

3278

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK
UPPSALA

Landsmålsarkivet

Dalarna

Mora län

3278

Eriksson, Rombo Filip. 1931.

Svar på ULMA:s fråga. 27 Årens
beredning.

52 H. 4^e

pl.
L.L.

Exc. P.B.

För jordbruksredskap finns inte något gemensamt namn, utan all körredskap heter blott akuden akdon

Rombo F. Eriksson.
Ink. 30/6 31.

Kuokacka. Kuokäe. Kokkacka. Kok-
ya. figl. Kuokäe am wid ato
gerde å släom sund koppa å kuo-
kur min. Kokyan har vi ute på
åkeren och ^{all}slår sönder klimpar och
koker med. Å de brukom wid ong-
te och sund möre min å. Och
så brukar vi den till att kacka
sönder torven med också.

Men wid am int aft ingga
jekoma plugöe. Men vi har
inte haft någon särskild plog-
ya. Å dä am wid bara bruka
a jena liäta gambälöx.

G. kok-ya

Jordbruksredskap. sid 2.

Till Det har vi bara brukat ha en ful
gammalyxa. På summa sortas ä
am wid aft å edji av ruoter min
Och samma sorters yxa har vi haft
och puggit av rötter med.

Klubba. Klubba.

Mörklubba i jennäst klubba wid
am. Onå knackom wid sund
mörkoppa min. Den knackar
vi sönder i torrklimpar med.

Acka. Hackan.

Fläcka brukom wid a myc-
klu. Flähackan brukar vi till
mycket. Onå brukom wid de
wid skum daitja, de wid skum
ta upp möre, å de wid odlom,
å åta gerde der int å gor te ta si

myr-
Klubba

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Jordbruksredskap. sid 3.
fram åta endan ² och lotn min
pluoen. Den brukar vi då vi
ska dika, när vi ska ta opp ^{torv} strä,
och när vi adlar, och ute på åkern
när det inte går att lå sig fram
ut på ändan på åkern. Å se brukom
wid onå åti dyngstaden å, te ogg los
dyndjo min. Och sedan brukar vi
den uti gödselstaden också, att hugga
lös dyngan med.

Grava. Gravan = hachan.

Pärgravafig 3. Potatishacha. Twärgrava
Twärhachan. Strik lik potatis hachan
men "eggen" är bred och går tvärs-
över efter skaftet räknat. Användes
i gödselstaden, i potatisåkern
å å ymsu, och till andra olika ändamål

?

Oflå-
hacha f.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Fgl. 27

Grava. Hakan

sid 4 a

Pärgrava kallas också den haka
som illustreras genom fig. 4.

Éra. Kratta Erur. Krattor.

Umbäsera i är traine, bå avud pin-
när a skaftä. Torvströkrattan är av
trä, både huvud [tvärstycke] pinnar-
na och skaftet. I dag skam vid
bötä krapps umbära, du skant
glemmumbäseran. I dag skall vi
bort och kratta f torvsträ, du skall
inte glömma torvströkrattan.

Erskaftä a träkä av Krattskäftet har
brutits av. För nermykande av
säd på mindre åkerlappar har
man använt en större umbäsera
med längre tvärstycke och längre
pinnar.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL-
Frgl. 27

- on ?

Tillägg till sidan 4.

46

Grävur. Hackor.

Pärgravo brukad dem int bara ati
pärlotem, dem add ona a myckflu
ellä. Potatishackan brukade dom
inte bara i potatatisåikern, dom hade
den till mycket annat. Dem a kolla
na fe tåggrava a, fe dem a aft ona
ato gerde a grava tågär min ennä.
Dom har kallat henne för kvickrothacka
också, för dom har haft henne ute på åkera
och grävt kvickrot med henne. Se a dem
beri tågär boti betjenn a stjyla dem
a se a dem ställa tjynom min dem.
Sedan har dom burit kvickroten bort till
och skäljt dem, och sedan har dom gett horna dem.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

O. grava
f.

Era. Krattan. sid 5

Den kratta som användes för kop-
räfsning av hö ute på åkern kallas
bara era. Jag äd sku tinn um jena
era firi slänindje. Jag skulle
tinna om [sätta i nya pinnar] en
kratta före slänningen. Att bruka krat-
tan: Reffsa, reffs vel. Räftea, räftea
väl. Eravud Erskäftä Ertinnär
Je grep, två grepär, dyndjgrep
En grep, två grepar dynggrep.
Fyrtinnsgrep. Fyripinnsgrep = grep med
fyra pinnar. Fämmtinnsgrep, o s v.
Jenn greptinnä a brutis av. En
greppinne har brutits av. Nu skum
vid mukä o jett lass till. Nu skall
vi skotta på ett lass till. Å se skadu
grep midt dyndjo. Och sedan ska du grepa

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

© grepa
frukt-i

Grepär. Grepär. rid 6
ner gödsekn. Grepär av järn ha funnits
så länge de äldsta i byn minnas. På
1850-talet smidde man grepär här i byn.
Dessa grepär hade 5 pinnar, voro mycket
klumpiga, pinnarna voro inte så mycket
böjda som på nutidens, och handtaget
liknade grepens fig 7 u.

Reka. Skoveln

Traireka. Träskovel. Skuoreka. Skovel
med järnsko nedtill. Daitsspadin
Dikespaden. fig 8 u. Träispadin. Träspa-
den fig 8.1, har vi använt till att ta
opp dikesbotten med. Nu skum wid
spåda upp itta. Nu ska vi spada
[skyppla] opp det här.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Spade
v. 1

Jernstangg. Järnstäng = spett sid. 7

Ta jernstaundje a mi, fo siö um i
dug fo los issn stienn. Tag järnstängen
ät mej, på se om jag duger på lös den
här stenen. Nai, wid fom fäll ta
jena lunnu. Nej vi får väl ta
en lunnna = spak. Ta doda lunnu a mi.
Tag den där lunnan ät mej.

Ukan däligan wendäkä du a.
Vilken dälilig vändhake du har.

Slodja. Släggan

Stieslodja. Stenslägga. Knösträ

Ta knösträ a mi, å se taom wid
settn å settom upp stienn å tucktom
an. Tag knösträt ät mej, och sen tar vi
"settn" [= den slägga som man vätter upp på
stenen, och står på med knösträt] och

Ⓢ. lunnna
f.

Landsmålarkivet Uppsala 3278

Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Sledja. Slägga. sid 8
tuktar den [tar bort kantär och ojäm-
hetär]

Hörredskap

Akuduon. Akdon. Med akuduon menas
hörredskap. Jag äd sku a jett par nya
Skackla. Jag skulle ha ett par nya
skacklar. A i ska fa mi jenn nyan
Skakull. Och jag ska fa mej en ny
Skakel. Isä skacklär i nya dem.
Dom här skacklarna är nya dem.

Skackälrlone fig 9.1 c. Skackälanstjen. Skakel-
handsken. fig 9.1 d. Skackälwida. Den ring
som vittär i skakelhandsken, och i vilken plogens
eller karvens krok fästes. } B. skakel-
vidja
Tregga äv björkwidom, ä bara fe lö jettär
ä skackälwida.

För har dom brukat ha "tregga" [en försk
briden björkvidja med form av en ring
med öppning och anordning att slänga
ringen sedan man trätt den genom hand-
sken.] Skackla gjord dem av bjäljen.

Skaklar gjorde man av Björken = [trä]

De nu beskrivna skaklar^a [plog- och
harvskaklar] är de som begagnas nu i
Sag. fig 9.1 - 2. Av gammalt fanns det ing.
en länk eller led mellan skakeln och slån
eller svängeln. De voro om man så får

säga "massiva". Svängeln var tappad in
i skakeln och försedd med smide.

alltså lika nutidens wittärskackla
vinterskaklar, fast naturligtvis smäckare
gjorda, och "hälarna" voro inte så långa.

Med kälarna menas den del av skakeln som skutar ut bakom skakelslän, och som vintertid tjänstgör som broms för fasset.

} C. käl m.

Krok. Prokruok. Harokrok.

Parstone. Parslän = parsvängel. fig 9. m.

Stroken sittar alltid på floger eller hantel och märlan på svängeln.

Skackälsmidä benämnes allt smide på skacklarna. Hälen i skacklarna där man fästär dem vid selen kallas ärdsvud.

obs.

Myldn. Ärder. fig 14

Namn på ädrets delar: Mellan a - b. osn, mellan k - d. billn, mellan i - j anntaä, handtaget, samt fiöle som saknas på fig. 14 men som sitter mellan k och e. Allt det övriga kallas krappen.

i 2

Mylden. Årder.

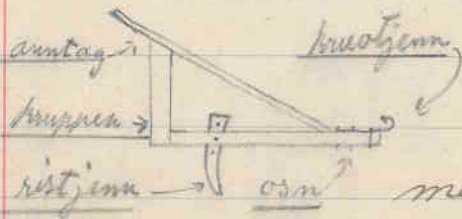
Sid 4

Träklotsen på framslån med kilar för
djupställningen kallas för hessa. Nu skum
wid myld pärur i Lag inno raisä
bli lainggå. Nu ska vi kupa pota-
tisen i dag innan blasten blir läng-
re. So id mylda id ä? Har ni
kapat ni?

O. mylla

Rist.

Fo lon risten av di, ig ädd sku lola
rist jena lindu. För jag låna risten
av dig jag skulle bort och rista en lin-
da (vall). Den rist som jag fått tag på,
ser ut som nedstående teckning.

Som synes i teckningen var
ristjärnet och kroppen försedd
med hål för djupställningen

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Rist

sid 12

Om å kroppen i jäpvet, så ed i bara
tre delar i jeta risten å fyra min knottjem.
Om och kroppen äro hopväta [gorda i ett
stycke] så det är bara tre delar i hela
risten och fyra med kroken. Någon
anordning som markerade var nästa fåra
skulle skäras upp hade man inte utan
man körde ett par varv och sedan
plöjde man och där efter gick hästen
efter fårar. Risten användes endast
vid plöjning av vallar. Sk du rista
nu? Har du ristat nu?

Pluog. Plog. Pluoen. Plogen.
Pluoen å dem bruka jän laindjä
Plogen har som brukat här länge.
Gamlärt pluogär så finnas jän nu

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Pluog. Plog.

sid 13

å så old gambläst kallår minnas ed
i Selkallpluogär. De äldsta plogarna
som finns här nu, och som de andra äldsta
gubbarna minnas är Seljaplogen.

Namnet kommer av att de första plogar-
na tillverkades i Selja, och dessa plogar
voro på pricken lika fig 91. Benämning
arna på plogens olika delar: a - b. anntadä
handtaget, e osn. hela stängen, f hessa
djupställningen, g kruotjen broken.
h ristjernä, ristjärnet, i billen, bill
k, fiöle, samt trävirket innanför fiölen
pluoghruppen plogkroppen. På billen
var det ett hål som ristjärnet gick ned
igenom, och tjänade då ristjärnet sam-
tidigt som stag åt billen.

Landmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Pluog. Plog. sid 14

Uttryck för reparation av plogar

Smiden äd sku laga pluoen a mi.

Smiden skulle laga plagen åt mej.

Du äd sku lat legg a billn litä

Du skulle låta lägga på litten titet

J ska ta a plöj upp issen lilla bitn

Jag skall ta och plöja opp den här lilla biten.

Tinnarva. Stadd

Tinnarva brukom vid en i dag te arv vid

säde min där int vid såom min masin

Tinnkarvan brukar vi än i dag att harva

ner säden med. där vi inte sår med

maskin. Denna harv var ganska ^{litt} fig 2.9

Tinnär tinnarna vora så långt smidkall

smedgubben minns av järn.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Tinnarwa

sid 15

Tinnarwa i fyrkanton så dem kall onn
pe fyrkantarwa ä. Tinnharwan är fyr-
kantig så dom kallar henne för fyrkant
harwan också. De wid arvom min
tinnarwan så brukom wid legg upo
jena kuoku så ä ska ta bra.

När vi harwar med tinnharwan, så
brukar vi lägga på en jordkoka så
det skall ta flera. Men der ed a
ruarti lört ä fint så ä dämä, se
taom i utav kuoku. Men när det
har blivit lört och fint så att det
dämmar, så tar vi utav koka.

Tinnharwan fästes vid spacklarna med
kavkroken, se sidan 10. Har med trekantig
ram och något längre krokiga pinnar, fluorwa
klakar

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

? obs.

} O. klo-harwa
f.

Welt Vält

sid 16.

För lon wetten av di, ig äd sku botä welt
jenn lot. För jag låna välten av dig
jag skulle vältta en åker. | En mindre
vält kallas kullt. | Ig äd sku botä kullta }
Vår vält b matsvarar sig 32. Namn } B. kullt
på vältens delar: Weltthabben, gjordes
av en grov furustock. Den var utan
refflor och satt ihop i ett stycke. En
vältnål var inslagen i vardera ändan
av stocken: weltnålär, och dessa gingo
direkt in i skaklarna. Weltshalmur.
Åkerbruksredskapen förvarades under
vintern dels i loder, dels upphängda un-
der taputskäv eller under en lada eller
annat hus som var byggt högt från
marken eller i en backe.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Höst- och vårplöjning. sid 17

Med ordet åker mena vi all fast, odlad mark. Ett genom diken på sidorna omgivet fält kallas lot. Med ljäg menas odlad eller sank vattenrik mark där man inte kan odla, till exempel en sjöstrand e.d. Ex på lot pårlot, potatisland, agerlot, havreåker, kuonnlot, kornåker, ruglot, rågåkerfält, ruovlot, roovland, ärtlot, ärtland.
A du mytjy vuosatt enn? Har du mycket osatt än? Kaj, ig a bara jena lista rimsu kwer. ctij jag har bara en liten remsa kvar.

Plöja Plöja.

Rista, Plöja, Prva, Sä, Wetta. | Jär ska
i ostplöj olla loti ä' ollä lindur. |

} O. höst-plöja

Plöjningdj. Plöjningen sid 18
Tiden för höstplöjningen varierade myc-
ket. Man brukade börja när man hade
fått skörden under tak, men man kunde
också börja förr med att plöja gamla
vallar och hade man två bitar i bredd
t. ex. en vall och en havreåker så snes-
de man havren på vallen för att den
skulle komma åt att plöja havre-
åker. Igäd sku latissn lotn wa så
lajndj a wärn, men ä i nästan
tuort jän te wärplöja. Jag skulle
låta den här åker vara så länge
till våren, men det är nästan för tårst
här att wärplöja. Höstplöjningen är
mera allmän än wärplöjningen. Vid
ristning och plöjning användes en häst.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Plöjningg. Plöjning. sid 19

Plöjningen sköttes alltid av en person
Der ig plöja så brukar i rett tid
fuorår mess esln wailä! När jag
plöjer så brukar jag rätta till pärarna
medan hästen vilar! Man ristade före
plöjningen vid plöjning av gräsval-
lar. Vid plöjning av öppen åker kinner
man plöja dubbelt så mycket som vid
plöjning av vallar så man vid vall-
plöjning måste rista först. För plöjde
var man sin egen tege, men numera
gör man lag med en granne och
man blir vid plöjningen alltså två
man och två hästar, en man styr häs-
tarna och en plogen. Ä i fe saurt
te plöja nu. Det är för surt att plöja nu.

O. Rätta
till

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Är bara matjärke järn jeta ploug-
gasendjen. Det är bara matjord här
hela ploggängen. Djupet på rännan
där plögen gått fram kallas ploggång.)
Men man säger också åt hästen när
man vill att den ska ner i den rän-
nan: Gok midli fuore! Gå ner i
fåran! Den lösskurna jordskivan
kallas också fuore. Rännan och den lösa
jordskivan har alltså samma namn.

Plöjningdje, benämning på det
upplöjda fältet. När man börjar plöja
så ser man först efter hur åkern sist
har varit plöjd. Är det grov eller en
dal längs efter på mitten så är den idär-
plöjd förut och skall alltså ihopplöjas nu.

B. plog-
gång

Landsmäsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Plöjning. Plöjning

Sid 21

Da sättar man ned plojen i mitten och lägger upp plöjningen. Old i tomta mi mess i legg upp så plöjer i sidan se. Häll i tommarna åt mej medan jag lägger upp, så plöjer jag själv sedan.

Detta sätt att plöja kallas: Te fell jär. Att fälla ihop. Om fältet däremot är högt mitt på, så bröjer man på högra sidan och vänder åt vänster. Detta sätt att plöja kallas: Te fell sund. Att fälla sönder. Det dike som sålunda bildas i mitten kallas för: Mittifuor. Mittiföran. Att göra denna föra kallas: Te plöj yr. Att plöja ur. Att plöja så som figur 37 visar kallas att: Twerttyr. plöj firi endom. Twärsöverplöja för ändarna.

O. Lajja
upp

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Fagl. 27

fälla sönder

O. plöja ur

Plöjningg. Plöjning. sid 22

Detta sätt att plöja tillämpas dock endast där fältet på alla sidor är omgivet av diken. Man skum vid plöj lingo.

Man ska vi plöja vallen. Inget annat namn på den upplöjda vallen än på annan plöjning. Plöjningen andra året efter sedan man haft vall benämnes: Säjsa

När plojen tar för mycket säjer man: Man djörd du jena läppuar.

gjorde du en löppåra. Uttryck för att fåran åker ihop framför plojen: Plöjen bara mylldä a mi. Plöjen bara myll.
lar åt mej.

Trädesbruk och gödsling.

7½ träda. En träda. Iss lotn ska ig
träda i sommar. Den här åkern ska jag

} B. Syra f.

} B. löp-får

O. mylla v.

Trädesbruk och gödsling sid 93
 träda i sommar. Å isen ska i legga i
träda. Å den här ska jag lägga i träde.
 Ordet träde användes också när man inte
 står en fjög till ex. skog är ä fint gras
dar dem ant slaid orsät dar i fjord,
så dar är ä träsgrasa. Skog är det fint gras
 där, dom har inte slagit något där i
 fjol, så där är det trädesgräs. (Namn på
 i vall lagd åker: Dan am wid sätt
att. Där har vi sätt igen. | Så dan am
wid nyglinda. Så där har vi nyglinda
 vall. För att förhindra ogräsets växt
 harvade man trädan så fort den bör-
 jade bli grön. ku ska ig äv träd
litä, o a byrt o ä gröna. Ku ska
 jag harva trädan litet, hon har börjat grönska.

O. Sa
 åker

O. gröna

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
 Rombo F. Erikson. 1931. MORA
 DAL.
 Frgl. 27

Trädesbruk och gädslings. sid 28.

Men wid arvom träda så sankom
wid riedu o lagom i brennon upp
dem, de dem a torkas litet. Medan
vi harvar trädan så plöcker vi reda
på kvickrot och brennar upp dem
nar dom har torkat litet. Aldre sätt
att spränga sten bestod i att man
gjorde en eld på och på sidorna
om stenen så den blev ordentligt upphettad.
Därefter bar man dit vatten
och slag över stenen så den sprack sönder.
Därefter plöckade man bort alla stenas
man räddde med och gjorde en stie-
ruogarf. Stengårdslegård. Var stenen
förklarande för stor att få bort, så börja
man från början igen med elden.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Trädesbruk och gödsling. sid 25

Här i byn slapp man ju undan den
na stensprängning för det fanns
inga stenar, det var mest i fäbodarna
na man hade detta arbete. Detta
sätt att spränga sten tillämpas än
dock än i dag i timmerskogen på
vintern när man har en stor sten
där basvägen måste gå fram.

Ä i jē lägd nida latema mi
så ig i tündjenn daits aut. Det är
en lägd [lägt] nere på åkern åt mig
som jag är tvungen att dika ut. Fer
ä i alldeles fe saurt där. För det är
alldeles för surt [vätt] där. Dikets djup
varierade, beroende på hur stort fall
man hade, vilken grund eller botten det var

O. S. N.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Trädbruk och gödsling sid 26

Jag äd sku betä dait's litä. Ja ig
sir ed, du i jenn riklin sturdaitjär
du. Jag skulle bort och dita litet.
Ja jag ser det, du är en riktig stordikare
sa. Ja men se ar i ve ilag min
Musikall ä. Dait ä. Ja men sä
kar jag varit i lag med Musikall
Jen gubbe som varit berömd för sin dikning
och dikat också. Dikning anses vara ett
långt arbete. Först der an ska daitja
sä settär an aut daitja, streljä jett
snöra. Först när man skall dita så pätter
man ut diket sträckär ett snöre. Se
stjär ann että lö. min spädäm. Sedan
skär man eftär det med spaden. Se tar
ann jett spädätäg matjörd äld två um

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Träderbruk och gödsling. sid 27
ed i rikti djörp matjord. Sedan tar
man ett spadtag [så djupa som spadbladet är
långt] matjord eller två om det är riktigt
djup matjord. Se rensar ann upp botten,
tar upp botten o daitje. Sedan rensar
man upp botten, tar upp botten i diket.
Å se jämnar an är daitbrädden
Och sedan jämnar man av dikebrädden =
den sluttande sidan i diket. Dikets
kant i dagen i dagen: daitriene.
Dikesrener. Dess kant var cirka en
fot, och den lämnades vid plöjningen
inte för värtighetens skull utan för att
diket skulle "stå sig." Jg ad sku botä
rens upp botten litä nidi stordaitje. Jag
skulle bort och rensa upp botten litet mer i stordiket.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

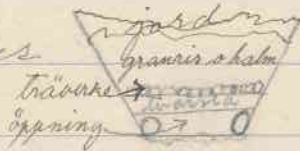
Trädbruk och gödsling. sid 28.

Aig bli tundjen te röj unda buska
forst, annas garnt ä te daitja. Och
jag blir tvungen att röja undan buskarna
först, annars går det inte att lika.

Daitjä. Diket. Sturdaitjä. Stordiket.
Kallas också: avuddaitjä, kuvud diket
Tettdaitjä. Täckdiket. Täckdiken äro

gammalt kända. Täckdikena fylldes med
färskt tallar. Virket lades i botten så
som vidstående teckning visar

Lerrör har användts mycket litet

här i byn, och användes inte än i någon
vidare utsträckning. Ett mycket kort
täckdike kallas för trumma, trumma.

Den ur diket uppkomde jorden kallas bara:

Daitswallen. Dikesvallen

Trädesbruk och gödsling. sid 27.

Utspridningen av dikenvallens tillgick på följande sätt: Min fläckon och ädom vid sund gruaväst daitrwallan. Med fläckan hackade vi sönder den grävsta dikenvallan.

Var å mytjy daitrwalla så lersädom vid
o wangen å wackom an upå lotn å
wellädom av an nidi mittifuror äld
nidi noga ellä gras. Var det mycket dikenvall så lersade vi på vagnen och körde den uppå fältet och tippade av den ner i mittifäran eller ner i någon annan gras.

Där jämnad dem ut an de. Där jämnade dom ut olen sedan. Nu skum
vid ställ så å bli drag i daitje. Nu skall vi ställa så att det blir drag i diket. För
ar å we fullt i standuatten.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Trädesbruk och gödning. sid 30

Förr har det varit fullt i stand = stillastående vatten.

Broar. Bruar.

De som a sku bygdj bruar gvyr daitje,
så a dem edji jett par groova tälla i
jiört två äld tri wäsi että so briett
daitjä a we. När dom skulle bygga broar
över diken, så har dom kuggit ett par grova
tallar och gjört två eller tre bjälkar efter
så breitt diket var. Se a dem lågt gvyr
rää först i se a dem mukä uppö jörde.

Sedan har dom lagt över rävirke först
och sedan har dom skottat på jord. Flytt-
broar användes aldrig.

Dyndja. Göda.

Ku ar i dyndja issu lotn. Jön lotn i dyndjadn

Landmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

B. rää a.
Hörbill

Dyndja. Göda. Sid 31

Nu har jag gått den här åkern. Den här åkern
är gödd. Jän är ä så magert så jän äd
an sku a mytjy dyndju. Här är det så
magert så här skulle man ha mycket gödsel.
Jän är ä wel autbrukad. Här är det väl
utbrukat. Titta i kraften dyndja ed, ä i
riena tyrdrita. Det här är kraftig dynga
det, det är rena kroskiten. Nu trampad ig
ati jena tyrdritlädu. Nu trampade jag i en
kroskit. Tjyrdyndja. Kodyngan. Estdyndja
Härdyngan. Estbritä. Härtskiten. Kuottdyndja
Grisdyngan. Suopendyndja. | Dynga av
sopor och torvströ som man gjort en hög utav
i gödselstaden och sedan slagit på innehållet
i tunnorna på dass efter sen man spätt ut
det med vatten

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Drelbyssa

Dynda. Göda.

sid 32

Detta sätt att tillvärpa gödsel kallas att
dribrugga. skitbrugga. Ku ar i jiert jenn
finan dyngstäck. Ku har jag gjort en fin
gödselhög. Ku ska du uti dyngstaden ä | müta
pro. | Ku skall du uti dyngstaden och skätta
ifrån | skotta undan gödseln från gluggen i
lagårds väggen. Estedynda i starkåra äld
tjurdynna. Hästdynnan är starkare | kraftigare
än hogödseln. Estedynda skumavid a dar ä
i saurt, ä tjurdynna dar ä i tuornäst.
Hästgödseln skall vi ha där det är surt | vätt
och hogödseln där det är torrast. Toru, som
hackades lös av det översta jordlagret på myr,
jord brukade man inte bränna utan det hacka-
des först sönder väl och torrades och användes
till strö under horna och hästen.

D. dret-
brugga
v.

mocka
från

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Dyndja. Göda.

sid 33

Men buskar, ogräs och annan bräte brukade man bränna på hästen samt strö ut askan på plöjningen. Askan ansågs vara ett bra gödningsämne. Konstgödning har använts här i närmare 40 år, kalkens användning har börjat något år senare.

Gödselhörning.

Mu ska du bota dyndja. Mu ska du bota dyndj litä. Mu skall du bota och höra gödsel. Någon bestämd namngiven tid för gödselns uthörande fanns inte, utan man hörde längvägarna medan det fanns något före kvar. Do dyngd dem min dyndjskrindom, två är attorad wirodra. Då hörd man gödseln med dyngskrindor, två bakom varandra.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL

Frgl. 27

Dyndja. Kära gödsel. sid 34

Gräjur dem a afft mess dem a dyngt.

Gräjur dom har haft medan dom har kört gödsel.

Fläckan äld tvärgrafa a dem afft a uka V
sund dyndja min um a a we fe groov.

Fläckan eller tvärgravan har dom haft
och packat sönder gödseln med om den var
för grov. Dyndjgreps a dem mukä a min.

Dyndjgrepen har dom sköttat på med.

Dyndjurangen a dem dyngt min der ä a we
bert. Dyngvagnen har dom kört gödsel med

när det varit burt a skryndur a dem
afft der ed a we föra. Och skryndur har
dom haft när det varit föra. Nu ska du

mukä a jett dyndjlar. Nu ska du skötta
på ett dynglar. Dyndjkurk. namn på den som
kör gödsel. kvinnorn hjälpte till att lassa på

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

O. Dyng
vagn

Dyndja. Köra gödsel. sid 35.

Slägon brattning vid gödselkörningen
föredom inte, inte heller någon särskild
ceremoni vid gödselkörningens slut. Vid
gödselutkörning vintertid kördes den ihop
i stora högar, dels för att man då, när det
var mycket snö, slapp undan mycket
arbete med snöskattning för vart lass,
dels därför att gödseln då höll sig förrh
längre. Dett sätt att köra ut gödseln kalla-
des att: Dyndja i stäck. Köra gödseln i en
stäck = hög. Dessa täcktes sedan över med jord
på varen när snön gått bort, för att den
inte skulle torka. När man sedan skulle köra
ut den stora stäcken i smålass så bad man:
Ku skum vid kotä ik aut dyndja ä
brieda.

Landmätarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

C. dyndja

Dyndja. Höra gödsel. sid 36

Man skall vi bort och höra ut gödseln och
breda [ut den]. Spridning av gödseln på
vintern förekom inte. Gödselvattnet hördes
ut på nyvallarna på våren så snart det bli-
vit så torrt att hästen kunde gå vallen
utan att förstöra den alltför mycket.

Man skum i bati breda. Man skall vi bort
och sprida, [gödsel] Du i allt jenn riktin
dyndjbreddär du. Du är allt en riktig dyng-
spridare du. A se a dem arva nidi dyndja
min tinnareon. Och sedan har dom harvat
mer gödseln med pinnharvan [sladda].

Dem a breda upp bara plöjvindjen, a se
a dem arva jena [Skarsmedd.] Dom har
spritt gödseln på bara plöjningen, och sedan
har dom harvat en. Orsa-har-smedd.

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Figl. 27

→ B. snedd
↓ se nästa
blad!

Dynda. Höra gäddel. sid 37

En Eskarsmedd betydde att man snedd,
karvade 7 gånger. Skillnaden kan förstås
däri att vi nu i vanliga fall karvar en gång
längrefter först och en snedd, eller två om
det är riktigt hårdkarvat. Träden karvades
så ofta det var nödvändigt för att hålla v-
gräset borta.

Tår och höstsädd.

Än snart bopås väraknindje. Än snart
börjar värhörningen. Wid war om jema
jett par dage mess vär-aknindje wa. Flop-
läses väraknindje. Ti var hemma ett par dar
medan värhörningen var. All säd siddes om vären
[utom rågen] och därför hade den värbesädda are-
alen inget särskilt namn. Är id ostruen i är id?
chaj. widd am wärruen. Har ni hösträgen i är ni?

O. Snedd

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL,
Frgl. 27

Men vi har värräg. Höstsädd råg var dock mera allmän än vårsädd.

Nu är å lagomt te så. Nu är det lagomt att så. Nu är å tuort å fint så nu byrår sårindje smart. Nu är det torrt och fint så nu börjar säningen smart. Äi so wätt en så å bliema um arva, så wid kunnom int så int enn.

Det är så wätt än så. Det klemar om korvan, så vi kan inte så något än. Ordstar vid säningen:

Der en sår i kasundjem så far en stjärå i stjärtermom. När man sår i påsen, så får man skåra i skottärmarna. Ässn lotn i so los fin så järn slippom wid arv so mjätje. Den här åkern är så lös och fin så här slipper vi korva så mycket. Ässn lotn i lättharvadn. Den här åkern är lättharvad.

} O. sa v.} O. harva v.

Ärva jenn skarp ä ärdarvadn lot. Det var en
 skarp [hård] och hårdharvad. äber. Jag Ali tun-
djen te tjöp päskuonnä i när ig. Jag blir
tvungen att köpa utsädet i år jag.

Ä i so saurt midg mörn nu, så wid fomm
 fäll arv o stomom nu. Det är så saurt nere
 på myran nu, så vi får väl harva på stomoma.

Jä wid fomm fäll arv dar o tjölom så gör
 ä bettä. Ja vi får väl harva där på tjälen
 så gör det bättre. Man harvade alltid till fär-
orna före sädden. Nog ska ig arv undä först.
Nog skall jag harva under först. Med att
"harva under" menas att man harvar "under"
säden. När man sedan myllar ner säden efter
 ät så säger man: Nu skum wid arv ybjä
 illa. Nu skall vi harva över det här.

B. harva
v.B. harva
över

Vår och höstsädd

sid 40

Alltså harvade man ungefär lika mycket före
och efter sädden. Forst arvar an etlanggu.
Forst harvar man efter längden. Se arvar an
snieddår. Sedan harvar man sett över. Harv-
ning tvärsöver förekom aldrig. När man vid
harvning rådde lämna en bit oharvad så
sade man: Stu gjörd du jena jiet. Stu gjorde
du en get. | Tar man två man vid harvningen
så gick alltid den ena och knackade sönder
kopor och knackade sönder tavor. Då säger man:
Ann old o i knackä koppa | eller: Ann old o
i ackä kuokur. Han håller på och knackar kopor.
| Detta arbete utfördes ibland av kvinnor eller
småpojkar. | Stu ir issn lotn färdutarvadu.
Stu är den har åkeri färdigharvad. Stu ska
ig bara fold an. Stu ska jag bara fälla den.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

O.
kamp

När man kör runt det sista varvet i ytterkanterna så det att folda, ^(åker) fälla. De björklöva ä så sturt lesa mausårur, se bepräs sämindje. När björklöven äro så stora som musöron, då börjar säningen. De äfje i full i bliömmom so ska an tjär o esten. När väggen är full med blommor då skall man föra på hästen. Sienäst säningsdair i 3-dje juni. Sista säningsdagen är 2 dje juni. Utsädit köder tillsammans med de andra gräjorna på trillan eller vagnen till platsen där det skulle säis, sävida man inte hade sä mär hem så man kunde ta litet i en säck och bära på ryggen. Säden stod alltid under trillfladen för att vara skyddat mot regn, och där fyllede man på skäppan.

} O. falls v.
} folda

} O. häggf.

Vår och höstsädd.

sid 49

Den som sädde kallades för säkall sä-
gubbe. Det var uteslutande männen som
sädde, och i vanligaste fall husbonden själv,
dels för att ingen annan var beträdd
dels för att han själv bäst visste hur myg-
ket utsäde han hade, och hur tät han fick
så. Må ska i bota så. Adont sitt frå-
di en du? Må skall jag bota och så. Har du inte
satt i från dig än du? Man sädde alltid med en
hand, och med den andra håll man skäppan
som fängde i en brem som gick över den vänstra
och under den högra för att man skulle
ha svängrum för högra armen när man sädde.
Lästjappa. Lästkäppan. Derram var gjord av blun-
vet och hövlat furuvirke och kallades assstjenn.
asken. Botten var av vanliga tunna bräder.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rembo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27

Rieme så dem add atum äm kallad dem
 bara för stjåprieme. Remmen som dom hade
 bakom halsen kallades bara för stjåpremmen.

O. rem f.

Ä o riemen svar ä je syja, så ä jick te
läindj aut ona um ä lövdär. Och på
 remmen var det en sälja, så att det gick att
förlänga den om det behövdes.

länga ut
(i remmen)

Såhålln gick själv till säcken och fyllde på skäppan
 när den var tom. Vanligt utsäde, korn och havre
 såddes vanligen i två slag längs efter lötn
när det var vanlig bredd. Se sådd dem
ikring, ä de dem add ed, så svar ä
färduttsätt. Sedan sådde dom omkring, och
 när dom hade det, så var det färdigt sätt.

När man sådde ikring så gick man vid
åkerrenen med lodret hängande arm och

O. så
ikring

Vår och hösthädd

sid 94

lä sådde man inte åt sidan utan man
sådde fram och tillbaka, och man gick
i vanligt hastig takt. De som sådd öfriad
så brukad dem int stjappa, dem brukad
jenn ingt äld jiena bytta av plättem
så int nod pried a sku tappas nidi noja
spricka i stjappan. När dom sådde kö-
frö så brukade dom inte stjappa, dom bru-
kade en hink eller en bytta av plät, så
att inte något frö skulle tappas bort i
någon spricka i stjappan. Såringsmarkin-
er ha varit i bruk här i cirka 20 år.

Den remsa av åkern som besäddes under det
man gick ett slag över åkern kallades ~~stagg~~
jätt slag. Isen lotn i so bried an så i fo-
lur ä så an i tri slag.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Vår och hösträdd

sid 45

Den här åkern är så bred kon, så jag får
lov att så den i tre slag. När dom däre-
mot sådde köpa så ritade man upp åkern
i mindre fält med en häpp för att bättre
kunna kontrollera var dom sät. Dessa rutter
kallades också ett slag. Ig äd sku ä så g. lite
g. jimm fleck g. lindon där ä a däid äv
i avittär. Jag skulle och så på lite på en
fläck på lindan där det har dött av i vin-
tär. Den sådda säden myllades ner med
fyrkantharven. Wid skum a tinnarvo minn
suoss, så wid bellom aru nidi såde.
Vi ska ha pinnharven med oss så vi kan harva
ner säden. När man gjort det var åkern klar
för vältning. Gräsfrå kunde ibland ris efter
nämnda harvning, men det sättet kunde inte

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Vår och höstsädd.

sid 46

Tillämpas när jorden var våt och kläbbig, för
då fastnade gräsfröet fast vid vältan. Uttryck
för att sädden är avslutad: Nu är vi vid
sätt färdigt. Nu har vi sätt färdigt. Ä i
so snart jän så i avälärent mi acelt ossnt
jän, ä fö fjäll Lork jiet par daga. Det är
så snart [vätt] här, så jag brys mej inte om
att vältä här, det får väl Lorka ett par bar.
Ibland brukade man broddvältä värräden
när den var en - en och en halv tum lång.
Men aldrig hösträgen. Att låta fären tram-
pa till ikern obehant. Vältens är obehanta.
Sädd av ärter och bönor har här förekom-
mit i mycket liten utsträckning, och i så
fall endast på trädgårdssäng. Mid rådom sku
sells nogä ärtör ä nogä bönar jän.

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931, MORA

DAL.

Frgl. 27

Vår och höstsädd.

sid 47

Vi skulle sätta några örter och några lönar
här. Man risade ärtsängen när örterna börjat
komma upp. Sädd av rovor och dygligt verkstäl-
des före innan man började vårsädden, omedel-
bart efter sedan man kommit hem från
sädden i fjäbodarna. I många stum vid ställ
iärningg ruovlotn. I morgon skall vi ställa
iordning rovlandet. Ruover a dem brukat
a dar ä a we löst a fint. Rovor har dom
brukat ka dar det var löst och fint. Peräs
och väl bearbetad jord. Först a dem brue-
da ä de a dem plögt nidi dyndjo. Först
har dom spritt och sedan har dom plögt
mer gödseln. Se a dem arva min tinnar-
von ä ziema til lotn sä an a ruorti
fin.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Vår och höstsädd.

sid 48.

Sedan har dom karrat med pinnharven
och jämnt till åkern så den blivit fin.
Därefter kuppade man med spaden så att
roovlandet liknade en kuppad potatisåker.
Se ritad dem min nevom jena lilla fuor
å nidi dar strägd dem aut fried
min niäpon. Sedan ritade man med
handen en liten fåra, och ner i den
strödde man ut fröet.

Är id int planntiera en id. å? Har ni
inte planterat än ni? Med "planteräme-
nas enbart sättning av köksväxter. Men
säger inte tee. Plantier ruover å pärur,
utan så petar det. Är skum vid setts
ruover å pärur. Nu skall vi sätta rovor
och potatis.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Höst och vårsädd. sid 49

Jag ädd sku bolä späda upp sainggår
ati tjittam. Jag skulle bort och spada
opp sängarna i trädgården [kätten].

C. Späda
upp

Trädgården, "tjitter" har fått sitt namn
av att dom i vanliga fall hade den
lilla trädgårdstjappan omringad av ett
högt spjalstaket, och den kom därigenom
att likna en kävtjitta, kalokätte.

Kvinnorna skötter för det mesta allt arbete
i trädgården utom spadningen vilket män-
nen hjälpte till med. Se, de dem ad spä-
da upp sainggår så rensa upp uruogräs
så bredad dem o litä dyndju. Sedan
när dom hade spadat opp sängarna och
rensat opp ogräset så bredde dom på litet
dynga.

Landsmålarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.
Frgl. 27

Höst och vårsädd. sid 50

Se grepad dem nidi dyndjo å jemnad
till saindje min eron. Sedan grepade dom
ner dyngan och jämnade till sängen med
brattan. Se wa saindje färdon te satts avena
ann wild. Sedan var sängen färdig
att sätta vad man ville. Morötter och
kålrötter sette man mest. Ruotfried settsäd
dem först upi plantlaven å ed järd
dem snart upo vären. Kålrötsfrå sette dom
först i plantlaven, och det gjorde dom
snart på vären. Se settsäd dem um dem
upo sainggår de dem wa jiett par tum
långgi. Sedan sette dom om dem på
sängarna när dom blivit ett par tum långa.
I morgo skum vid setts pärur. I moron ska
vi sätta potatis. Den sätter före vårsädden.

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA
DAL.
Frgl. 27

Höst och vintersädd.

sid 51.

Potatisåkeren gödslades och potatisen plöjdes mer utan att först kasta ner gödseln.

För a dem settsa två ar fvar ar, å se a dem djöört jona tuomfuor. För har dom salt två färar, och sedan har dom gjort en Tomfära. I dag skum wid Stjärn färar å se skum wid settsa i morgo. I dag skall vi skära potatis och sedan skall vi sätta i morgon.

Nu i parrässå så langt så å i best te myllde. Nu är potatisblasten så lång så det är bäst att kupa [den].

Potatisåkeren harvades med pinnharu när ogräret började visa sig

Landsmålsarkivet Uppsala 3278
Rombo F. Erikson. 1931. MORA

DAL.

Frgl. 27